

ti (ključar, ki je odrinjen od uprave cerkvenega premoženja in blagajne, cerkovnik ali organist, ker ima premalo dohodkov, tako da ne more živeti ali se mu hiša podira nad glavo). Kot tretji činitelj nastopa »ljudstvo«, naš človek s svojimi skrbmi in problemi.

Vizitacije so bile poprej javno razglašene in napovedane. Pred vizitatorja je mogel priti vsakdo in povedati svojo zadevo, pritožbo ali prošnjo. Zato pri vizitacijah vsaj občasno nastopi širši krog ljudi, véasih vsa srenja, zlasti ko prosijo za lastno dušno-pastirsko postojanko ali samo za zakramentalno cerkev ali se pritožujejo zaradi šolnine. Véasih je pri tem prisotna osebna prizadetost zaradi krivice ali prizadete časti (pritožba starca, ki je bil v cerkvi grajan zato, ker je zadremal, in neke ženske, ki jo je dal župnik na »pranger« (sramotni steber) zaradi dolgega jezika). Veliko bolj pa nas iznenadi skrb in odgovornost ljudi za skupno duhovno dobro njihove skupnosti. (38-39).

Nato Ožinger podrobno analizira **izbodišča in cilje** Attemsovega obnovitvenega delovnjaja in svojo analizo povzame v zaključni misli, kjer pravi, da je hotel biti Attems dober škof po vzorih tridentinskega koncila, vse njegovo delovanje, ki se nam kaže v pričujočih petih vizitacijah, pa dokazuje to njegovo stremljenje. Te vizitacije pomenijo ne samo za slovensko Štajersko, ampak za večji del našega narodnega ozemlja sklep tridentinske obnove in katoliške reforme.«

Sledijo **teksti vizitacij** v originalnem jeziku (od str. 147 dalje). Jezik je preprost in lahko berljiv. Okrajšave so vse razrešene, interpunkcija pa je prilagojena modernim jezikom. Precej dela si je dal avtor z izdelavo kart, na katerih je začrtal vizitatorjevo pot. Tudi sicer je knjiga bogato slikovno opremljena. Poleg slik obeh goriških nadškofov, Karla Mihaela Attemsa in njegovega naslednika Rudolfa Edlinga, ter njihovih pomočnikov pri vizitacijah, je v knjigi objavljena še pregledna karta goriške nadškofije v obravnavanem času, pri vsaki vizitaciji pa tudi vzorec pisave posameznih vizitacijskih zapisnikov (175, 349, 537, 699, 811). Pohvaliti velja tudi skrbno izdelana imenika krajev (873-886) in oseb (887-919).

Kljub skrbnemu lektoriranju se je v tako obsežen tekst vendarle prikradla še nekaj tiskovnih napak. Na večino je uspel avtor vendarle opozoriti v **errata corrigé** ob koncu knjige (921-922). Knjigo je vzorno **opremil Desing biro** iz Ljubljane, zahteven tisk pa je zvrtila tiskarna Graph prav tako v Ljubljani.

Ob koncu bi rad izrazil svoje **občudovanje** prof. Antonu Ožingerju za opravljeno delo. Šele ko se človek sam zagriže v tako obsežen vir, pravzaprav spozna, kako garaško delo je pripraviti za objavo takšen vir. Rad bi se zahvalil vsem trem založnikom, Arhivu Republike Slovenije, Inštitutu za zgodovino Cerkve Teološke fakultete v Ljubljani in Znanstvenemu inštitutu Filozofske fakultete v Ljubljani, ki so imeli dovolj poguma danes izdati takšno in tako zajetno knjigo. Vedno znova poslušamo očitke, da takšnih knjig nihče ne bere, da nihče več ne zna latinščine ali tujih jezikov in podobno. Istočasno pa isti ljudje tarnajo in se pohujšujejo

nad nepoznavanjem naše preteklosti. Naši založniki pa se, kljub skromnim finančnim sredstvom, s katerimi razpolagajo, vse predobro zavedajo, da brez virov temeljite in poštene zgodovine ni. V celoti objavljeni viri pa vsaj otežujejo, če že ne preprečujejo tudi samovoljno manipulacijo z njimi. Škoda bi bilo, če bi začeto delo moralo ostati nedokončano. Na naših ramah je še izdaja vizitacijskih zapisnikov dolenskega in gorenjskega arhidiakona in slovenskega dela goriške Primorske (če smem tako reči). Čaka nas še ogromno dela in vsaj še tri knjige podobnega obsega. Izšle pa bodo lahko le, če bodo založniki naleteli na srečo, ki so pripravljena odpreti roko tudi za to vrsto sicer nevhvaležnega znanstvenega dela. Zmožnosti enega takšen projekt seveda presega, če pa se jih združi več, se da narediti veliko.

Vodnik po fondih in zbirkah, Pokrajinski arhiv Maribor, Maribor 1990, 701 strani

Branko Šuštar

»Finis coronat opus« beremo v uvodu k vodniku, ki so ga jeseni 1991 na posvetovanju v Škofji Loki predstavili Mariborčani. Vodnik po fondih in zbirkah njihovega arhiva je na voljo v tiskani obliki (150 izvodov) ali s pomočjo elektronskih medijev, kar je nedvomno pohvalna novost. Kazalo nam razgrinja strukturo vodnika v osmih skupinah fondov: 1. uprava in javne službe, 2. pravosodje, 3. prosveta, kultura, znanost, 4. sociala, zdravstvo, 5. gospodarstvo, bančništvo, 6. politične in družbeno politične organizacije, združenja in društva, 7. verske skupnosti, 8. ostalo in dodatek.

Podatki, ki jih navaja o fondu vodnik so ime fonda ali zbirke, mejne letnice ohranjenega gradiva, količina (število tehničnih enot, število tekočih metrov), informativna pomagala in jezik, nato pa sledi še nekaj »izbranih – pomembnih kategorij arhivskega gradiva z mejnimi letnicami.« Uporabnost vodnika omogočata predmetni in krajevni indeksi.

Iz uvodnih besed k vodniku se čuti večletno prizadevanje delavcev Pokrajinskega arhiva Maribor, ki so svoj del vodnika Arhivski fond in zbirke v SFRJ, SR Slovenija (1984), nadaljevali. Kljub obsežnosti 700 strani debele knjige je vodnik skromen. Ni ne uvodov k posameznim vrstam fondov (z zakonodajo), tudi ne historiata ustvarjalec; celo časa njegovega delovanja iz vodnika ne spoznamo. Tudi literature o fondu ali o ustvarjalcu v vodniku ni. Čeprav uvode (z zakonodajo in literaturo) v posamezne skupine fondov kar malo pogrešamo, pa brez ostalih podatkov prav lahko shajamo, saj historiat fonda, pogosto pa že čas delovanja ustvarjalca fonda predstavlja za arhivista pravo študijsko pustolovščino, ki je lahko prepuščena raziskovalcu. Za uporabnika je pač najvažnejše za katera leta hrani arhiv gradivo v tem ali onem fondu. Še naj-

bolj bi bil zanimiv historiat pri rodbinskih in osebnih fondih, saj pri njih ni prav jasno kaj obsegajo. Skratka: kljub selektivnim informacijam, ki jih nudi Vodnik po fondih in zbirkah, za prvo silo poteši radovednost uporabnika. Da bi se pa podrobneje sprehodili po vsebini, pa je treba vzeti v roke informativna pomagala ali pa priti do njih preko prenosa elektronskih podatkov. In v to smer si prizadevajo v mariborskem arhivu.

Ko nestrpno čakamo na še kakšen arhivski vodnik, smo lahko veseli uporabnega informatorja o fondih in zbirkah Pokrajinskega arhiva Maribor. Posebej razveseljiva je računalniška obdelava teksta, kar so z oblikovanjem realizirali prizadecni Mariborčani sami, pri čemer ni nezanimljiva finančna dostopnost takšne poti do tiskane knjige, pa tudi računalniški prenos podatkov.

Iz naših društvenih arhivov, priložnostna razstava, Nova Gorica, september 1991, Pokrajinski arhiv v Novi Gorici, katalog, 15 strani

Boris Rozman

Da se vse bolj zavedamo vrednosti in pomena, ki ga imajo društva v današnjem času in da vse bolj vrednotimo gradivo, ki nastaja pri njihovem delovanju, dokazujejo tudi številne razstave na to temo. Tako sta bili v kratkem času dve takšni razstavi. Arhiv Republike Slovenije je skupaj z Narodnim študijsko knjižnico v Trstu in Narodnim muzejem v Ljubljani pripravil razstavo Iz zgodovine slovenskega športa na Tržaškem, Pokrajinski arhiv v Novi Gorici, pa je v predverju arhiva pripravil priložnostno razstavo Iz naših društvenih arhivov. Ob slednji oziroma ob katalogu, ki je ob razstavi izšel, pa bi se rad ustavil.

Da se v arhivih vse bolj soočamo s finančnimi problemi, je razvidno že iz skromne publikacije, ki obsega le 15 strani. Tako kot razstavo jo je pripravil in uredil septembra 1991 Jurij Rosa, arhivist Pokrajinskega arhiva v Novi Gorici. Ta nas je na začetku na splošno seznanil s problematiko arhivskega gradiva društev na Goriškem in nam razložil, kje je vzrok, da tega gradiva ni veliko. Eden izmed vzrokov je zagotovo tudi pozna ustanovitev arhivskega zavoda v Novi Gorici, tako so arhivsko gradivo društev prevzemale tudi druge inštitucije. Avtor jih je naštel. Ni pa navedel gradiva, ki ga hranijo. Ti podatki bi nam marsikaj povedali. V nadaljevanju nam je razložil, kako je zakon o kulturni in naravni dediščini vplival na zbiranje gradiva o društvih in nam je to gradivo, ki ga hranijo, tudi na splošno predstavil. Gre za 67 arhivskih fondov, katerih skupna količina je 6 tekočih metrov. Večina teh fondov predstavlja drobci in so strokovno obdelani. Za konec nam avtor pove, zakaj so se odločili za razstavo, katere okoliščine so upoštevali pri predstavitvi gradiva in ponovno prosi vse, ki so si

razstavo ogledali, ali pa jim bo prišla v roke publikacija, za posredovanje informacij. V tekstu, ki se mi zdi primeren za objavo v takšni publikaciji, je avtor bolj obdelal arhivistično kot zgodovinsko plat. To je storil namenoma, ravno zato pa s tega vidika pogrešam malo več konkretosti. Avtor bi nam poleg fondov društev, ki se nahajajo v drugih ustanovah (teh zagotovo ni veliko, ali pa), lahko bolj natančno povedal, kaj vse so storili na terenu in kakšni so bili rezultati, da bi prepričali člane društev o pomenu njihovega gradiva in delovanja, kako so prišli fondi oziroma drobci v arhiv, kakšno je zanimanje raziskovalcev za te drobce in ali ti drobci sploh kaj povedo. Malo bolj bi se lahko razpisal o odnosu društev do njihovega gradiva in arhivov do društev. Prepričan sem, da v arhivih še vedno premalo storimo za zaščito društvenega gradiva.

Tekstu sledi popis vseh arhivskih fondov društev in zvez društev v Pokrajinskem arhivu v Novi Gorici, ki obsega najnujnejše podatke: ime fonda, razpon gradiva, tehnična oprema in tekoči metri. Mogoče bi nam avtor lahko o fondu postregel še s kakšnim podatkom, vendar to ni bil več njegov namen. Bolj pa mi je padla v oči klasifikacija društev. Namreč, vsak arhiv ima svojo klasifikacijo, ki so si bolj ali manj podobne, vsekakor pa niso enotne. Ob vse močnejši povezavi arhivov (računalniki) jo bo potrebno uskladiti, seveda pa ne samo na društvenem področju.

Na koncu nam avtor predstavi vseh 54 dokumentov, ki so razstavljeni. Kot je povedal že v uvodu, se je odločil za izbor dokumentov, ki se nahajajo v okviru društvenih arhivskih fondov kot samostojnih celot. Ob tem pa se vidi, kako skromno izbiro je imel. Za društva, pri katerih nastaja tako raznovrstna dokumentacija, prav neverjetno. Še en dokaz več, da je za delo z društvi treba vložiti veliko več truda, kot samo ga do sedaj. Se ni dalo kakšnega dokumenta tudi objaviti? To bi namreč katalog zelo popestrilo.

Končno pa, katalog je pred nami. Med tem ko bodo razstavo zaprli, bo ta ostal. Preglejte ga! Dal vam bo nove ideje, misli in naloge, ki jih bomo prej ali slej morali opraviti, saj homo drugače ostali brez gradiva, ki nastaja pri društvih.

Vjesnik historijskog arhiva Rijeka, XXXII, Rijeka, 1990, 320 strani

Vlasta Tul

Za 1990 leto je izšla tekoča številka arhivistične revije, ki je tokrat le glasilo reškega, ne pa tudi pazinskega arhiva, kot doslej. O tem, zakaj je prišlo do spremembe, ne zasledimo nobene omembe. Razen nekoliko spremenjene podobe zvezka je uporabljena stara, že ustaljena razporeditev prispevkov v več smiselnih celot: gradivo, članki in razprave, arhivska teorija in praksa, predstavitve in priloge